

УДК: 341.231.14:343.8](100)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.55>

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ПРОБАЦІЇ

Дем'янченко І.О.,

аспірантка

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого,

провідний інспектор Полтавського районного сектору № 2

філії Державної установи «Центр пробації» в Полтавській області

ORCID: 0009-0005-4960-3923

Дем'янченко І.О. Поняття та класифікація міжнародно-правових стандартів пробації.

У статті розкрито теоретико-правові засади поняття та класифікації міжнародно-правових стандартів пробації як особливого інституту міжнародного права у сфері кримінальної юстиції. Автор обґрунтовує, що становлення пробації як інституту, орієнтованого на гуманістичні цінності, має комплексний характер, що підтверджується широкою міжнародною нормотворчою практикою. Визначено, що міжнародно-правові стандарти пробації – це узгоджені на міждержавному рівні норми, принципи, правила або рекомендації, що забезпечують належне поводження з особами, залученими до пробаційних процедур. Вони формують етичний орієнтир державної політики у сфері прав людини, сприяють розвитку національних правових систем, а також значно впливають на внутрішнє законодавче регулювання. У роботі акцентовано увагу на історичних передумовах виникнення стандартів пробації, які базуються на еволюції уявлень про кримінальне покарання і реабілітацію засуджених, а також на нормативному закріпленні цих стандартів у міжнародних документах, таких як акти ООН, Ради Європи, ОБСЄ тощо. Здійснено детальну класифікацію міжнародно-правових стандартів пробації за сімома критеріями: за просторовою дією, змістом і формою, спрямованістю, предметом регулювання, колом адресатів, формою прийняття та юридичною силою. Такий підхід дозволяє чітко окреслити межі та особливості застосування кожного стандарту в контексті різних правових систем. Особливу увагу приділено ролі регіональних актів, зокрема Європейським правилам пробації, які є прикладами «м'якого права». Незважаючи на необов'язковість цих актів, вони активно впроваджуються в національні правові системи, зокрема в Україні, і забезпечують ефективне регулювання пробаційної практики. Автор також підкреслює, що регіональні стандарти пробації сприяють гармонізації національних законодавств із загальнолюдськими цінностями, зокрема в контексті прав людини. Автор робить висновок, що міжнародно-правові стандарти пробації є динамічним і багатовимірним явищем, що потребує подальшого дослідження з метою забезпечення більш ефективного та уніфікованого підходу до поводження з особами, засудженими до покарань, а також гармонізації внутрішнього законодавства із міжнародними стандартами прав людини.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародно-правові стандарти, права людини, європейські стандарти, пробація, класифікація, служба пробації, інститут пробації, виконання покарань, кримінально-виконавче право.

Demianchenko I.O. Concept and classification of international legal standards of probation.

The article reveals the theoretical and legal foundations of the concept and classification of international legal probation standards as a special tool of international law in the field of criminal justice. The author argues that the establishment of probation as an institution oriented toward humanitarian values has a global character, as evidenced by the widespread international norm-making practice. It is defined that international legal probation standards are norms, principles, rules, or recommendations agreed upon at the interstate level, ensuring proper treatment of individuals involved in probation procedures. These standards not only form the ethical guidelines for state policies in the area of human rights but also promote the development of national legal systems and significantly influence domestic legislative regulation. The work emphasizes the historical prerequisites for the emergence of probation standards, which are based on the evolution of ideas about criminal punishment and the rehabilitation of offenders, as well as the normative consolidation of these standards in international documents such as acts by the UN, the Council of Europe, the OSCE, and others. A detailed classification of international legal probation standards has been carried out according to seven criteria: spatial scope, content and form, orientation, subject of regulation, addressees, adoption form, and legal force. This approach clearly

outlines the boundaries and features of the application of each standard in the context of different legal systems. Special attention is given to the role of regional acts, in particular the European Probation Rules, which serve as examples of «soft law.» Despite the non-binding nature of these acts, they are actively implemented in national legal systems, including in Ukraine, ensuring effective regulation of probation practice. The author also emphasizes that regional probation standards contribute to the harmonization of national legislations with universal human values, particularly in the context of human rights. The author concludes that international legal probation standards are a dynamic and multi-dimensional phenomenon, requiring further research to ensure a more effective and unified approach to the treatment of individuals sentenced to penalties and to harmonize national legislation with international human rights standards.

Key words: international law, international legal standards, human rights, European standards, probation, classification, probation service, probation institute, execution of sentences, criminal executive law.

Постановка проблеми. Тенденція до універсалізації пробації у XX-XXI столітті засвідчує, що цей напрям не є виключно інститутом національного права, оскільки постає важливим елементом системи міжнародного співробітництва у сфері кримінальної юстиції. Потреба дотримання засад гуманізму пояснює тенденцію стандартизації. Очевидним стимулом для активної розробки категорії міжнародно-правових стандартів у сфері кримінальної юстиції стали глобальні трансформації людства за результатами II Світової війни, які спонукали до переосмислення ролі та значення людини в системі цінностей. Перші спроби міжнародного повоєнного співробітництва створили сприятливі передумови для вироблення гуманістичного підходу до взаємодії із засудженими, крізь призму якого ми оцінюємо окремі національні практики у сфері виконання покарань. Своєю чергою вироблення конкретних міжнародно-правових актів у сфері пробації актуалізувало питання поглиблення їх розуміння та класифікації.

Мета цієї статті полягає в аналізі теоретико-правових засад міжнародно-правових стандартів пробації та їх класифікації у міжнародному праві.

Стан опрацювання проблематики. У першу чергу, для всебічного розкриття тематики міжнародно-правових стандартів пробації пропонуємо розглянути зміст терміну «стандарт». У юридичній термінологічній літературі «стандарт» у загальному значенні описується як письмовий ліміт, визначення або правило, яке затверджене та контролюється уповноваженим суб'єктом як мінімальний прийнятний орієнтир [2]. М.В. Буроменський доречно вказує, що самі витoki появи стандартів мають поза правове походження. Вони свідчать про етап формування міжнародного співтовариства як цілісності більш високого рівня, коли деякі міжнародно-правові норми набувають такого авторитету, що навіть не будучи загальновизнаними імперативними, усе ж таки виступають мірилом відповідності політики держав, певним стандартам незалежно від визнання цими державами таких норм [3, с. 13]. Тут слід вказати, що у правовій доктрині різноманітні аспекти саме «міжнародно-правових стандартів» досліджували: В.Г. Буткевич, М.В. Буроменський, О.В. Задорожній, В.В. Мицик, Л.А. Луць, С.М. Ляхівненко, О.І. Наливайко, М.П. Рабінович, О.М. Руднева, К.О. Савчук, О.В. Сенаторова, І.Я. Сенюта, К.В. Степаненко, Г.Г. Шмельова та інші. Водночас тематика розробки саме міжнародно-правових стандартів пробації залишається актуальною, що пов'язано з новизною інституту пробації як такого, що з'явився в кінці XIX – початку XX століття.

Виклад основного матеріалу. Термінологічна сполука «міжнародно-правовий стандарт пробації» характеризується низкою загальних властивостей, які притаманні усім міжнародно-правовим стандартам, та спеціальних властивостей, що дозволяють детермінувати сутність цієї категорії. По-перше, міжнародно-правовий стандарт як «взірцевий мінімум» повинен мати наднаціональний характер дії та регулювати як зовнішні відносини між суб'єктами міжнародного права, переважно, державами і водночас впливати на побудову внутрішньодержавних відносин. Л.Р. Наливайко та К.В. Степаненко вказують, що стандарти в міжнародному праві є мінімально допустимим консенсусом, а з іншого – зразками для наслідування [4, с. 14]. Отже, міжнародно-правові стандарти становлять собою узгоджений мінімум допустимої поведінки, який не є чимось статичним, оскільки може змінюватися під впливом різних соціальних регуляторів. Вважаємо, що правова природа міжнародно-правових стандартів пробації теж має ознаку динамічності, оскільки такі стандарти постійно доповнюються та розширюються.

Наукова спільнота не сформувала єдиного підходу до визначення змісту міжнародно-правових стандартів, оскільки під цим поняттям розуміються як «універсально визнані норми» (Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко) [4, с. 14], так і «принципи», «правила», «рекомендації» [5, с. 4] (О.І. Іваньков), «позитивні зобов'язання держави» [6] (Г.О. Христова), «положення міжнародних актів обов'язкового та рекомендаційного характеру» (К.А. Жебровська, А.О. Рябошапченко) [7,

с. 71]. Як слідує з послідовного аналізу доктринальних праць «міжнародно-правовий стандарт» – це збірне поняття, яке характеризує універсальні та динамічні положення (наприклад, норми, принципи, правила, рекомендації тощо).

«Міжнародно-правовий стандарт» повинен мати офіційне визнання та закріплення у конкретних міжнародних документах. Так, О.С. Почанська узагальнює, що міжнародні стандарти поєднують весь масив міжнародних нормативних документів, які пройшли процедури обговорення й узгодження на міжнародному рівні та які закріплюють гарантії індивідуальних прав і свобод людини та громадянина [8, с. 185]. Втіленням консенсусу щодо забезпечення прав та свобод людини, у тому числі у сфері кримінальної юстиції, можуть слугувати різні за своїм характером та юридичною силою міжнародні акти європейського рівня.

Оглядаючи весь масив міжнародно-правових стандартів прав людини не викликає сумнівів, що існує спільне майже для усіх універсальних та регіональних актів положення, яке вказує на те, що ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання. Ця норма представлена у різноманітних актах, які, на нашу думку є вихідною точкою у розумінні стандартів пробації.

Підтвердженням наведеної гіпотези є Загальна декларація прав людини (ст. 5, 11), Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (преамбула), Хартія фундаментальних прав ЄС (ст. 4), Міжамериканська конвенція про запобігання катуванням і покарання за них 1985 року (ст. 5), Декларація прав людини АСЕАН (ст. 14), Арабська хартія прав людини 2004 року (ст. 20), Африканська молодіжна хартія (ст. 18) та інші акти.

Міжнародно-правовий стандарт зобов'язує / рекомендує до слідування визначеним у ньому вимогам суб'єктами міжнародного права. У цьому ключі заслуговує на увагу позиція Барріоса Вільярреала А., який розвиває ідею обов'язковості міжнародних стандартів в силу чого вони повинні розглядатися як частина міжнародного права [9, с. 58]. Водночас на протипагу цій тезі можемо вказати, що існує «м'яке право», як от необов'язкові рекомендації щодо пробації, які визнаються державами як орієнтир для національної нормотворчості та правозастосування. Тому критерій «обов'язкової дії» міжнародно-правових стандартів слід розглядати критично, зокрема, у сфері пробації.

Міжнародно-правові стандарти виконують особливі функції, які мають вплив не лише на міжнародні відносини, однак і на внутрішньодержавні. На прикладі, стандартів прав людини М.П. Рабінювич зазначає, що вони мають відігравати орієнтуючу, а нерідко й юридично-регулюючу роль, а їх інтерпретація повинна бути – принаймні у рамках певної сфери суспільних відносин – справді достатньо уніфікованою [10, с. 20].

Серед наведеного вище комплексу міжнародних актів є ті, які мають ціннісне значення, наприклад, – це Загальна декларація прав людини, дотримання положень якої здійснюється за доброю волею держав з урахуванням фундаментальної ваги цього документа; ті, які конкретно покладають на державу обов'язки, не виконання яких має серйозні наслідки, наприклад, мова йде про Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод (1950 рік). З урахуванням викладеної позиції можемо зазначити, що міжнародно-правові стандарти виконують як орієнтуючу, так і юридичну регулюючу роль, проте здебільшого у специфічних сферах правовідносин. Їх призначення полягає у формуванні спільного підходу до забезпечення прав людини, удосконалення процедур захисту та створення умов для ефективної правозастосовної практики на міждержавному рівні. Однією з таких сфер, де міжнародно-правові стандарти відіграють важливу роль, є система кримінального правосуддя, зокрема інститут пробації. У межах цього інституту реалізація прав людини має особливе значення, оскільки йдеться про баланс між ресоціалізацією особи та інтересами суспільства.

Разом з тим, у сучасній міжнародній правовій системі наразі відсутній єдиний уніфікований підхід до визначення та застосування стандартів у сфері пробації. Саме тому, з метою систематизації наявних підходів та кращого розуміння їхнього змісту, ми пропонуємо міжнародно-правові стандарти у сфері пробації, які включені до системи стандартів прав людини класифікувати за низкою критеріїв:

1) *За дією в просторі* міжнародно-правові стандарти пробації поділяються на *універсальні та регіональні*. До універсальних міжнародно-правових стандартів пробації можна віднести такі міжнародні документи, які закріплюють фундаментальні права і свободи людини, що поширюються на практично усі держави світу (наприклад, див. ст. 3, 5 Загальної декларації прав людини, ст. 10 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року та інші). Водночас звертаємо увагу, що учасниками регіональних міжнародно-правових стандартів пробації є держави певного регіону (див. Європейську конвенцію за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками 1964 року, Арабську хартію прав людини 1981 року, Африканську хартію прав і до-

бробуту дитини 1990 року, Африканську молодіжну хартію та інші акти). Для України регіональний фокус на європейських стандартах (у тому числі у сфері пробації) зосереджені в тій площині, що європейські інструменти та їх реалізація в нашій державі має безпосередню практичну цінність, зокрема, при формуванні нормативно-правової бази. На регіональному рівні Європейський суд з прав людини дотично розглядав питання застосування пробаційних заходів. Так, у справі «Т. проти Сполученого Королівства», заява № 24724/94 від 1999 року ЄСПЛ надавав оцінку дотримання прав неповнолітніх у кримінальному процесі, зокрема питання про те, чи може притягнення до заявників кримінальної відповідальності щодо дій, вчинених у віці десяти років, саме по собі дорівнювати нелюдському або принизливому поводженню. Суд розглядав, чи є відповідні умови гуманними з посиланням на міжнародно-правові стандарти у сфері кримінальної юстиції. Власне, попри відсутність порушення з боку дій держави в окремій думці судді лорда Ріда підкреслено важливість реабілітації та соціальної реінтеграції, що є ключовими елементами пробації [12]. Також у справі «Vinter та інші проти Сполученого Королівства», заяви № 66069/09, 130/10 і 3896/10 від 2013 року ЄСПЛ визначив, що будь-яке покарання має мати реабілітаційну мету, що підкреслює важливість альтернативних форм покарань, таких як пробація на регіональному рівні [13].

2) *За змістом і способом закріплення* міжнародно-правові стандарти пробації поділяються на норми та принципи, які викладені у міжнародних документах. Якщо уточнити, то *міжнародно-правові норми у сфері пробації* – це офіційно-закріплені правила поведінки, встановлені у джерелах міжнародного права, які визначають діяльність органів пробації та порядок поводження із особами до яких застосовуються пробаційні заходи. Натомість *міжнародно-правові принципи пробації* – це вихідні ціннісні орієнтири, які відображають сутність пробації та визначають спрямованість правового регулювання у сфері виконання покарань. До прикладу такі принципи визначені у Європейських Правилах пробації, що закріплені в Рекомендації Комітету Ради Європи CM/Rec (2010)1 від 20 січня 2010 року та включають: справедливе втілення правосуддя, повагу до прав людини правопорушника та потерпілого (у контексті забезпечення гідності, безпеки, добробуту), недискримінації, індивідуальності та пропорційності застосування санкцій та пробаційних заходів, законності, інформованої згоди у співпраці тощо.

3) *За спрямованістю міжнародно-правового регулювання* стандарти пробації поділяються на акти загального характеру, які стосуються прав людини та універсальних засад поводження із засудженими особами та акти спеціального характеру, які відображають безпосередньо специфіку поводження з особами до яких застосовуються пробаційні заходи. До *першої категорії* можна віднести, наприклад, Мінімальні стандартні правила ООН стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токийські правила) (1995); Європейську конвенцію про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками (1964), яка визначає механізми надання взаємної допомоги між державами, що необхідна для соціальної реабілітації правопорушників; Європейські Пенітенціарні Правила (2006), що регламентують особливості поводження з усіма особами, позбавленими волі. Натомість до *другої категорії* належать – рекомендаційні акти Комітету Ради Європи, зокрема, але не виключно: Рекомендація CM/Rec (2010)1 державам – членам про Правила Ради Європи про пробацію від 20 січня 2010 року, Резолюція (70)1 про практичну організацію заходів з контролю і постпенітенціарну опіку над умовно засудженими та умовно звільненими від 26 січня 1970 року, Рекомендація CM/Rec (2003)22 державам-членам на умовно-дострокове звільнення від 24 вересня 2003 року, Рекомендація CM/Rec (2008)11 державам-членам щодо європейських правил стосовно неповнолітніх правопорушників, які підлягають призначенню санкцій чи заходів від 5 листопада 2008 року; Рекомендація CM/Rec (2017)3 щодо громадських санкцій та заходів від 22 березня 2017 року; Рекомендація CM/Rec (97)12 щодо персоналу, який займається впровадженням санкційних заходів від 10 вересня 1997 року; Рекомендація CM/Rec (2014)4 державам – членам стосовно електронного моніторингу від 19 лютого 2014 року, Рекомендація № R (97) 12 щодо персоналу, який займається впровадженням санкцій та заходів, охоплює питання набору, добору, освіти, професійної підготовки та підвищення кваліфікації працівників пенітенціарних установ та пробації від 25 квітня 2019 року; Рекомендація CM/Rec(2024)5 Комітету міністрів державам-членам щодо етичних та організаційних аспектів використання штучного інтелекту та пов'язаних з ним цифрових технологій тюремними та випробувальними службами від 9 жовтня 2024 року.

4) *За предметом правового регулювання* міжнародно-правові стандарти пробації поділяються на вузькоспеціалізовані сфери, зокрема: щодо засад призначення покарання особам, які вчинили кримінальні правопорушення; щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням; щодо персоналу в'язниць і пробації; щодо допомоги потерпілим від злочинів; щодо нагляду за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками; щодо неповнолітніх правопорушників до яких підлягають застосуванню санкції чи інші кримінально-правові заходи; щодо відновного правосуддя; щодо медіації у кримінальних справах та інші.

5) Залежно від кола осіб (реципієнтів), на яких спрямована їх дія, міжнародно-правові стандарти у сфері пробації поділяються на ті, які поширюються на всіх суб'єктів кримінальної юстиції, натомість спеціальні охоплюють певні категорії осіб (жінки, неповнолітні особи) або ж стосуються конкретних професійних груп (наприклад, персонал пробації, працівники пенітенціарної системи та інші). Вказаний поділ є умовним, однак дозволяє визначити цільові групи на які спрямовані міжнародно-правові стандарти пробації.

6) За юридичною силою міжнародно-правові стандарти пробації бувають імперативні (обов'язкові) (див. Європейську конвенцію за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками 1964 року, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та інші) та диспозитивні (рекомендаційні) (див. рекомендації Комітету Ради Європи міністрів держав-членам). Особливістю такого поділу міжнародно-правових стандартів пробації є те, що імперативні стандарти встановлюють чіткі та однозначні вимоги та правила, відповідні міжнародні акти потребують ратифікації та імплементації в національне законодавство державами. Натомість диспозитивні стандарти пробації не передбачають таких вимог, що означає гнучкість та адаптивність правозастосування відповідних стандартів.

Однією з проблем теоретичного характеру є визначення належності рекомендаційних актів пробації до системи міжнародно-правових стандартів пробації. З одного боку, більша частина проаналізованих нами загальних положень міжнародних документів у галузі прав людини, що так чи інакше застосовуються до пробації, характеризуються імперативними зобов'язаннями активного чи пасивного типу, а отже, за своєю природою є обов'язковими до виконання. Універсальні чи регіональні акти прямої вказівки на категорію «пробація» у різних її значеннях не містять. Натомість рекомендаційні акти прийняті у рамках Ради Європи, що безпосередньо містять положення про пробацію та її функціонування визначаються як акти «м'якого права». І власне критикою зі сторони наукової спільноти може бути те, що відповідні рекомендації не можуть визнаватися міжнародно-правовими стандартами через відсутність елементу «обов'язковості» виконання.

Однак, на нашу думку, широка підтримка та впровадження положень актів «м'якого права» до національних правових систем зарубіжних країн свідчать про їх предметну вагомість для міжнародно-правового регулювання та впливовість під час правозастосування. Наприклад, рекомендаційні акти Ради Європи враховувалися під час вдосконалення законодавства Молдови у сфері пробації, зокрема, ще на етапі розробки змін відзначено мету слідування до європейських стандартів під час формування нормативно-правової бази [11]. Такий підхід демонструє прагнення національних органів влади гармонізовано імплементувати міжнародно-правові стандарти попри їх необов'язковий характер.

Особливості міжнародно-правових стандартів пробації, зокрема, рекомендаційних актів Ради Європи полягають в тому, що у першу чергу, з ціннісних позицій вони сприяють: 1) виправленню, перевихованню осіб, що вчинили кримінальне правопорушення та їх поверненню до законотворчої поведінки, що чітко прослідковується у положеннях рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи); 2) формуванню ефективної системи кримінальної юстиції у кожній конкретній державі шляхом впровадження та застосування міжнародно-правових стандартів. Крім цього слід звернути увагу, що міжнародно-правові стандарти (зокрема, акти «м'якого права») є спрямованими на конкретні категорії суб'єктів (наприклад, дорослих осіб або неповнолітніх; потерпілих від кримінальних правопорушень; персонал, який займається впровадженням санкційних заходів тощо).

Висновки. На підставі проведеного дослідження можемо резюмувати, що міжнародно-правові стандарти пробації є орієнтиром розвитку кримінальної юстиції для багатьох сучасних держав та створюють уніфіковане обрамлення інтерпретації сутності інституту пробації. На теоретичному рівні у цій статті запропоновано визначення міжнародно-правових стандартів пробації, яке базується на усталених доктринальних позиціях з урахуванням специфіки саме міжнародно-правового інституту пробації. Зокрема, з акцентом на те, що міжнародно-правові стандарти пробації можуть мати як загально-обов'язковий, так і рекомендаційний характер. Відповідна позиція вдосконалює наведені доктринальні міркування з приводу міжнародно-правових стандартів загалом. Ми вважаємо, що міжнародно-правові стандарти пробації – це визнані міжнародною спільнотою універсальні та динамічні положення (наприклад, норми, принципи тощо) у сфері виконання покарань і діяльності органів та/або установ виконання покарань, які визначають мінімально необхідний або бажаний зміст і /чи обсяг заходів, що застосовуються до засуджених при виконанні покарань не пов'язаних із позбавленням волі, а також встановлюють позитивні зобов'язання держав щодо їх належного забезпечення. Тут слід вказати, що міжнародно-правові стандарти пробації спрямовані на гуманізацію виконання покарання на національному рівні і по суті вони виступають орієнтирами для уніфікації поведінки із засудженими особами. Внеском у розвиток науки міжнародного права вважаємо науково-обґрунтовану пропозицію класифікувати міжнародно-правові стандарти проба-

ції. Ця проблематика може стати предметом подальших наукових дискусій та розширення відповідної класифікації з урахуванням розвитку цієї сфери як на рівні міжнародної правотворчості, так і практик національних держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Толстенко Ю.О. Зародження та становлення міжнародного співробітництва в пенітенціарній сфері. *Теорія і практика правознавства: електр. наук. фах. вид. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»*. 2013. Вип. 2. URL: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2013/54.pdf (дата звернення: 29.08.2024).
2. The Law Dictionary. Black's Law Dictionary – Free Online Legal Dictionary. URL: <https://thelawdictionary.org/standards/> (accessed: 16.08.2024).
3. Буроменський М.В. Міжнародно-правові стандарти внутрішньодержавної демократії. *Вісник Академії правових наук України*. 1997 р. № 2 (9). Харків: Право, 1997. – С. 12–21. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4482> (дата звернення: 21.10.2024).
4. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
5. Іваньков О.І. Міжнародно-правові стандарти у сфері забезпечення захисту прав засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 16 с.
6. Христова Г.О. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини як новий напрям дослідження у вітчизняній теоретичній юриспруденції. *Загальні проблеми правової науки*. Вісник № 2, 69. 2012. С. 30–40. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2308/1/Xristova_30.pdf (дата звернення 25.08.2024).
7. Zhebrovska K.A. International legal standards of human rights: general principles. *Часопис цивілістики : наук.-практ. журн. / Є.О. Харитонов (голов. ред.)*. Одеса: Гельветика, 2021. Вип. 41. С. 71–76. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/41d35d47-7e3a-41fb-9cc5-868b439c2e07> (дата звернення 25.08.2024).
8. Почанська О.С. Міжнародно-правові стандарти у сфері забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі: поняття, особливості, функції. *Міжнародний науковий журнал «Верховенства права»* Вип. № 2, 2018. С. 185–190. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/187-194_3.pdf (дата звернення 25.08.2024).
9. Barrios Villarreal A. International Standards as Part of International Law. In: *International Standardization and the Agreement on Technical Barriers to Trade*. Cambridge University Press; 2018:58-77.
10. Рабінович П.М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук*. 2016. Вип. № 1 (84). С. 19–29.
11. Рекомендації щодо внесення змін до Закону про пробацію Республіки Молдова з метою зміцнення статусу працівників пробації. Кишинів, 18–19 квітня 2019 р. Рада Європи. URL: <https://www.coe.int/en/web/cooperation-in-police-and-deprivation-of-liberty/-/recommendations-to-amend-the-law-on-probation-of-the-republic-of-moldova-aimed-at-strengthening-the-status-of-the-probation-staff> (дата звернення 25.05.2025).
12. T. v. The United Kingdom (application 24724/94, Grand Chamber, ECHR). 1999. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58593> (accessed: 02.05.2025).
13. Vinter and Others v. the United Kingdom (applications № 66069/09, 130/10, and 3896/10, Grand Chamber judgment). European Court of Human Rights. 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-7652> (accessed: 02.05.2025).